

SETOMAA

ilmub aastast 1995

Pärandi kaitseks

Uus kalendriaasta on toonud Setomaale kohe mitu positiivset uudist. Nende seas eelkõige majandusministri lubadus Setomaale teed korda teha. Kui ettevõtluse ning arengu jaoks hädavajalik infrastruktuur korralike teede, elektri- ja veevarustuse näol saab kõikjal tagatud, võib hakata lootma, et tühjenevate külade ning lagunened taluhoonetega ilmestatud trööstitu pilt hakkab jälle paremuse poole muutuma.

Siiani on paljudel Setomaa esmakülastajatel ning turistidel jäänudki meelde peale mõne ülesvutsitud objekti tühjade ning lagunevate taluhoonete suur hulk. Setomaale omane taluarhitektuur on ainulaadne ning selle muutumine pelgalt muuseumieksponaadiks tähendaks korvamatut kahju pärandkultuuri säilitamisele. Kultuur ei saa ju eksisteerida osade kaupa, vaid tervikuna. Elavat seto kultuuri ei saa kogeda laserplaati kuulates või muuseumieksponaati silmitsedes. Meie oma kultuur jääb ellu siis, kui suudame säilitada külad ja nende ümbruskonna, küldes elavad inimesed ning nende oskused võimalikult algupärasel kujul. See ei tähenda, et peaksime oma juurte otsinguil tagasi puu otsa ronima. Arengu ning pärandi säilitamise vahel on võimalik leida kuldne kesktee. Paljudel on see ka õnnestunud ning siin-seal võib Setomaal leida inimesi, kes on suutnud oma esivanemate talud korras hoida. Ja vana taluhõngu säilitades elada seejuures kaasaegset ning täisväärtusliku elu.

Algav vanade palkehite registreerimise projekt on Setomaa taluarhitektuuri säilitamise seisukohalt äärmiselt kasulik algatus. Väga teravitav, et lisaks entusiastidele Seto Käsitöö Kogo ning MTÜ Vanaajamaja ridadest, on seda toetamas ka Põlva Maavalitsus ja Eesti Vabaõhumuuseum.

Võib-olla on võimalik nii mõnigi käest lastud ehitis veel asjatundjate abiga päästa ning koos sellega päästa tükike esivanemate pärandist. Seetõttu on väga oluline, et puuarhitektuuri asjatundjad on võtnud kavasid esmakordselt teha ülevaade arhitektuuriliselt väärtuslike objektide olukorrast.

Jääb vaid loota, et nii Setomaa miljöõparanduse kui kultuuripärandi säilitamise seisukohalt ülioluline algatus ei jää omanike aktiivsuse või toetajate taha toppama. Vana taluarhitektuur on midagi enam kui lihtsalt palkhooned.

Lehte tegevä:

Toimetaja – Taro Igor, tel. 7954494, mob.5273985, e-post: igor.taro@setomaa.ee

Kiil – Sarvõ Õiõ

Makett ja külesäädmine – Taro Julia

Kirätsura: Nutovi Mirjam, Hörna Maar'a, Sarvõ Õiõ, Lillagu Anti, Riitsaare Evar, Saarestiku Teele, Linnamäe Lauri, Ilvese Aapo, Kauksi Ülle, Hörna Aare, Matvei Arvi, Raudoja Ahto

Välläandja: Setomaa Valdade Liit

Trükjä: AS Printall

Lehe ilmumist tugõva Setomaa Kultuuriprogramm

Kiri Kiroda: Igor Taro

Setomaa ajaleht
Laossina küla

64308 Mikitamäe vald

vai igor.taro@setomaa.ee

Toimõndusõl om õigus kirju toimõnda ja naid lühendä

Kuis ma pääliinah talsipidol käve

Ku ma tahas kirot, õt kuis ma pääliinah talsipidol käve, sis pia alostamma tuust, õt Lilli Alli helst mullõ ja üteli kuna ja koh pido om. Ku pido sis pido! Piat õks minemä! Ku viil kutstas kah! Pühapääväl kell üts lätsi üle Raekua platsi Oppajidõ Majja. Säääl õks omma' liinaseto' ummi pito pidanü'. Raekua platsil käve viil kipõ kauplõminõ. Olõ-õs säääl aigu imehtellä' — pido uut!

Rahvast oll tulnu' kohalõ no nii kuvvõkümne ümbre. Naase' olle' hinnäst ilosahe rõvihe säädnü' — üteli ündrik ja kangä ilosaba' ku töösõ! Kiä' olli' tulnu' miihiga, nuu' olli' uhkõ' ku ladvaubina'!

Sis nakas pill mängmä ja Sõsarõ naase' võtsõ' laulu üles.

Õga lehelugõja tiid, et Sõsarõ om pääliinah tegutsev seto kuur. Nä laulva ja käävä' kokko joba 35 aastakka. Timahaava omgi näide juubeliaasta.

Säääl nä sis saisi' mi iih puultsõõrih ja hõõrudi' ummi puusõ laulmisõ aigu.

Ma kai ja mõtli, õt säääl nä sis omma' — kõik seto', kinkõ kodo' omma' viil või omma' olnu' Setomaal. Hüä külh, õt

om inõmisi kiä' viisise' kuuh k'avvu', vahtsit viise üles võtta' ja ette kanda' nuilõ kiä' viil seto keelest tiiä-äi midägi ja tiidjäile süäme lämmäst tegevä'!

✘ Ma kai ja mõtli, õt
✘ säääl nä sis omma' —
✘ kõik seto', kinkõ kodo'
✘ omma' viil või omma'
✘ olnu' Setomaal.

Kai naid ilosit ündrikke, värmilitsi põlli, päärrätte ja siide. Ja sis taa kaalahõpõ! Tuud oll naisil kaalah no nii pall'õ, õt ma arva külh, õt kõik pääliina seto ehte' ja hõpõ olle talsipidol Oppajidõ Majah kuuh!

Laulõti meheleminekist, mehelesaamisõst, jouluaost, vaehtõpäl lüüdi tandsu kah. Õga etteastõ vaihõlõ Sulev sellet kirakeeli minkõst laul vai tands kõnõlõs.

Sulev om SÕSARÕ ainus ja kõgõ tähtsõp miis — nii ku' kirakeeli üldäs — kunstiline juht. Timä kaes ja kamandas, õt kõik tulõsi' nii vällä kuis vaia.

Nii saigi kontserdi osa otsa ja ülti kõva helüga, õt saali

töösõh otsah om kõigilõ kaet laud. Astkõ' mano! Lavva pääl oll kõkkõ hüvvä: võileibu, piirakit, mandariine, karamelkit, kohv ja tsäi. Laulnaase' eis' olle' kõik tuu ilosa ja hüä lavva pääl tennü'.

Pillimiis lei kõrraga laulu vallalõ «kui seto rahvas jõulu aal kõrd istse maha s ü ü m ä . . . » ja Sulev eis' andsõ kõigilõ tuu laulu aigu topka kõllast vägijuuki. Vai jummal, tuu juuk võtsõ õkva rindo alt kuumas!

Pääl tuud tull kõigilõ elo sisse. Süüdi-juudi ja peeti mokalaata. Ja assa mait, ku pilli-

miis mängmä nakas, sis nii ku' kaksas rahva pingi pääl püstü! Nakas sääne praasnik! Kõik saiõ' tansi' kiä' tahtsõ'. Kiä' mõista-as karada' kuis vaia, sis tuud opati. Kiä' naid tantsunimmi tiid, pääasi, õt hüä olla' oll! Tuu kinkõl pää ümbre läts, istsõ veid'okõsõ ja tands läts edesi. Õga pillimiis armu annas!

Nii ku' õga pido otsa saa, nii ka' timahavanõ talsipido pääliinah.

Ku vällä tulli, sis tahaki-inäp pühilaadalõ minnä'.

Lätsi kodopoolõ ja ümisi viisijuppi — tahtu-ui kuigi kodo minnä', võih om hallõkõnõ!

Pidolinõ pääliina tütrik
Hammeri Liivi

500 kruuni karmanihe!

Preemia kuu kõgõ parebalõ kirä autorilõ.

Kirotagõ' umast latsõpõlvõst, kodoküläst, mäntsestki' huvtavast inõmisõst vai elolitsõst juhtumisõst. Ja kirätükk võisi' õks olla' Setomaaga' seot ja viil parep ku' seto keeleh. Toimõtus mass raha toolõ kiräle, koh om man kirotaja täüsniimi, isikukood ja pangaarvõ nummõr.

Jaanuarikuu preemia lätt Sillaotsa Liidilõ Koosõri Alli luu iist.

Kiri Kiroda:

Setomaa ajaleht
Laossina küla, 64308 PÕLVAMAA

vai igor.taro@setomaa.ee

Toimõndusõl om õigus kirju toimõnda ja naid lühendä

Armas «Setomaa» toimetuse!

Südamest paluksin, lihtsa inimese kombel, et avaldaksite mu luuletuse. Tana olla see, kes olen — looduslaps. Ei salli võltsmaailma ega ülesupitamisi.

Elu on seda väärt, et end hoida ja kaitsta. Tee kõik hinge ja südame kaudu — see ei peta kunagi.

Elu tõde

Lihtsalt ja säravalt elavad mõned — sünnivad, pettuvad, surevad. Kõik. Jäävad vaid testament, lühike kõne, lilled ja maailmatordist üks lõik.

Mõned neist rabavad raha kui raba, kõhuke rasvas ja meeleke hea. Paljud vaid raudse te piiride taga, kuulevad sõnu «ei tohi» ja «peab».

Mõnel elu läheb hoopiski uppi — sadistas RIIK ja eksitas usk. Närivad laplikult lootuse juppi, põlve peal lapsed ja südames tusk.

Kurvastuse kild

Kui me kodunt lahusime, Jõgi uttu mattis vee. Kui on antud — Kõju saame, Kerge pole rännutee.

Nii see on. Niihästi õnnelik, kui õnnetu lapsepõli käib meiega veel palju, palju aastaid kaasas. Õigemini ta jääbki meie hinge elama ega lahku meist eales.

Aga lepsemeelse inimese süda on puhas. Ja valgesse lumme pudenenu sõed ei määri lund mustaks...

Eevi Saarniit (Nõmmik),
Põltsamaalt

Noorusmaa Zagarje

Ester ja Mihkel Majak,
Tammneeme

Mu Zagarje, veel mälestustes elad
On ammu rohtund koduaia teed.
Suur Looja teab, mis on me kõigi võlad
Pikk elu ükskord kustutab ehk need.

Me kodutalu pole ammu enam,
Ta kohal seisab sinav metsaviir.
Ja mullas puhkavad mu isa-ema
Ja lahutab mind kõigest riigipiir.

Õed-vennad noorelt laia ilma läksid,
Et õne leida kodust kaugemal.
Kui vanemad me elu ülalt näeksid,
Nad rahul oleks kõrgel

tähemaal.

Mu isa puhkab ammu juba mullas,
Ta kalmul harva astub minu jalga.
Ja õhtupäike klostrikupli kullas,
Ta üle valvab, nagu kaitsja palga.

Kord olin meremees ma noor ja julge,
Jäi kitsaks mulle koduküla tee,
Nii pikki aastaid võõrsil elu kulges
Ja raudne laev viis kaugel üle vee.

Nüüd noorus läinud, jäänud mälestused,
Need rändavad veel kaugel sünnimaal.
Ja aeg on kustutanud igatsused,
Sest möödunud me tagasi ei saa.

Ester Majak